

Politikai
röpiratok

111.

Vasárnapi olvasmányok. I.

444
906
A

VASÁRNAP
ÉS A
MUNKÁS OSZTÁLYOK.

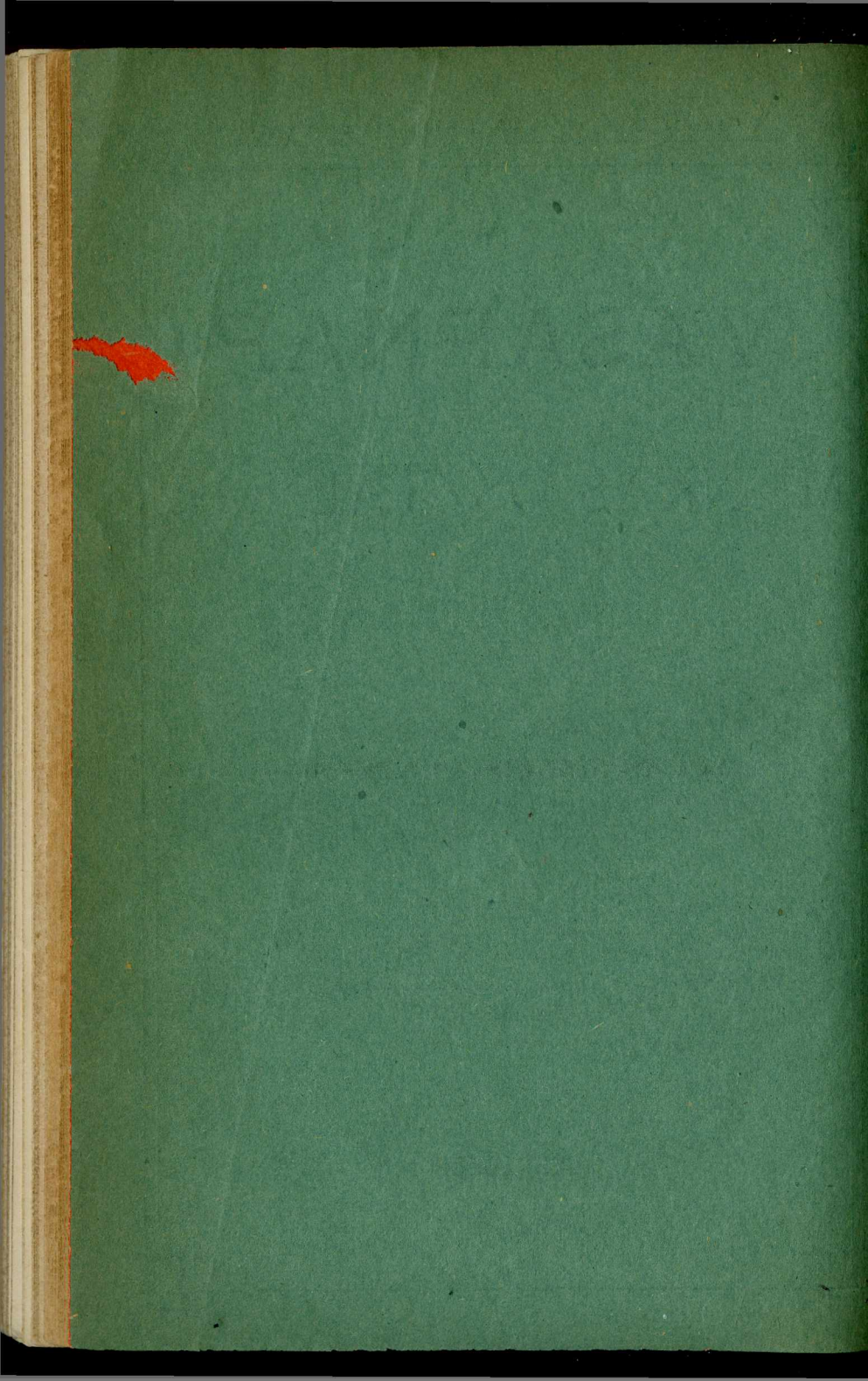
FRANCFIÁBÓL FORDITOTTA :
KÖNYVES JÁNOS,
REF. LELKIPÁSZTOR.

13.

JEGYZETEKKEL BŐVITVE KIADTA BALOGH FERENCZ HITTANÁR,
A VASÁRNAP-ÜGY NÉHÁNY MAGYAR BARÁTAINAK LELKES
PÁRTOLÁSÁVAL.

DEBRECZEN,

AZ EVANGYÉLIOMI PROTESTÁNS LAP SZERKESZTŐSÉGÉNÉL.
1877.

A
VASÁRNAP

✓
ÉS A
MUNKÁS OSZTÁLYOK.

FRANZIÁBÓL FORDITOTTA :

KÖNYVES JÁNOS,

REF. LELKIPÁSZTOR.

KIADTÁK A VASÁRNAPÜGY NEHÁNY MAGYAR BARÁTAL

DEBRECZEN,

AZ EVANGYÉLIOMI PROTESTÁNS LAP SZERKESZTŐSÉGÉNÉL.

1877.

Tartalom.

	Lap.
A fordító előszava. Könyves János.	
Történelmi bevezetés. Balogh Ferencz.	4
I. A közgyűlés ideje és helye.	8
II. Röhrich Lajos alelnök megnyitja a gyűlést.	8
III. Elnöki jelentés Lombárd Sándortól (Posta, vasut, távirda, gyárak, stb. körében lett mozgalmak).	10
IV. Tophel G. lelkipásztor beszéde.	19
V. Ehni J. lelkipásztor beszéde.	22
VI. Loyson Jácint genfi független katolikus pap beszéde. .	25

DEBALLAGI MÓR.

A fordító előszava.

Midőn e mű francia eredetijét az Evangyéliomi Protestáns Lap szerkesztője Balogh Ferencz tanár ur május havában a már általam, a nevezett lapban ismertett „A vasárnap isteni intézmény“-nyel és még más két francia művel hozzám küldeni szives volt: rögtön, rövid átlapozás után, oly értelemben irtam vissza, hogy én, az ismertetés végett küldött „A vasárnap isteni intézmény“-nél (lásd az ismertetést Evangy Prot. Lap 1876-ik év 30. és 32-ik számaiban.) ezt fontosabbnak s ismertetését szükségesebbnek tartom. S erre azon választ vettem, hogy e mű ismertetése is jó lenne, de nem akart egyszerre kettőnek ismertetésére felhívni.

Ez utóbbi nyilatkozat s arra tett ígéretem következtében a már egyszer régebben átolvasott művet újra elővettem, hogy rövid tartalmát, ismertetés végett, papírra tegyem.

A mint azonban e czélból a művet másodszor olvastam, e közben mindinkább meggyőződtem, hogy ennek nem mulékony ismertetése, hanem nyelvünkre áttéve, minél szélesebb körben, sőt mindenfelé való elterjesztése volna nagyon nagyon szükséges. Mert a vasárnap átkos megrontása, a mit e mű ostromol, már minálunk is meg van és terjed s ezért itt is ostromlandó; és akiket — a munkásokat — az önzés kizsákmányolása ellen általmába veszen, azoknak itt is sok helyen nagyon szükséges volna a folytonos terheltség elleni oltalom, s nagy áldás volna rájuk nézve, ha a szolgálat házából egy héten egy napon kibocsáttatnának. Mind erre pedig e mű, elnöki tudósításai és az előterjesztett beszédekben, valamint utasítást s példákat ad, úgy egyszersemind a legmelegebben s leghathatósabban buzdít és indít.

E meggyőződés következtében minden halogatás s habozás nélkül rögtön hozzáfogtam a mű fordításához azon jó és erős reményben, hogy ha én ezt a kis munkát megteszem, mások

meg — többen — a magyarra tett művet, Balogh Ferencz tanár által felhivatva,*) helvét rokonaink szép példájára, egy kevés áldozatot hozva, kinyomatják s a szent ügy érdekében ingyen szétosztatják.

Ime ily meggyőződés és remény szülte e kis könyv magyarra tételét!

Kis-Marja, 1876. Okt. 2.

Könyves János,

ref. lelkipásztor.

Történelmi bevezetés.

A tudós Godet neuchâтели hittanár indítványozá az „Evangéliomi Szövetség“-nek Genfben 1861-ben tartott nagy gyűlésén vasárnapügyi társaság alakítását,**) Genfben, a nemes eszme, láng s alkotás e szép városában, egy katolikus pap szerint „a világosság, haladás és szabadság városában“ (Église Libre 1874. 2. sz.) meg is alakult az első bizottság. Felhívás folytán alakítottak Helvétia más városaiban is hasonló bizottságok; a helyi bizottságok egygyé tömörültek 1866-ban „Vasárnap megszentelési helvét társaság“ czim alatt, központi s így igazgató bizottságul a genfi hagyatott. E Helvét Társaság évenként egyetemes gyűlést tart, s annak lefolyásáról külön füzetet ad ki; lankadást nem ismerő buzgó elnöke: Lombárd Sándor, a hugenották ivadéka, genfi régi bankár. Ő irodalmilag is buzgólkodik, eddigelé hat rendbeli vasárnapügyi munkát adott ki***)

*) A felhívás „Bizalmas kérelem a vasárnap-ügy barátaihoz“ czim alatt bocsáttatott ki általam az „Evangéliomi Protestáns Lap“ 1877. év 14-ik számában, s nem maradt pártolás nélkül, sőt mint idézett lap 16. 17. és 20. stb. számai mutatják, melyekben a vasárnap-ügy pártolónak névsora közölve van, szép számmal küldték be a kiadás eszközlése végett pártoló áldozmányaikat, s a vasárnap-ügy e pártolónak köszönhető e művecske megjelenése.

Debreczen, 1877, jun. 9.

Balogh Ferencz.

***) Jeles röpirata meg is jelent „Az Urnak napja s a legjobb eszközök előmozdítani annak megszentelését“ (Le jour du Seigneur . . .) Neuchâtel, 1861. ára 1 frank.

****) Egyik legterjedelmesebb s mélyen járó ez: A vasárnap intézménye (l'institution du dimanche . . .) a társadalomhoz való

Midőn a Helvét Társaság központi bizottsága a szélesebb körben hatás végett elhatározta (1876. ápril) egy nemzetközi szakgyűlést (kongressust) hívni össze, a meghívást-Lombárd ur elküldte Debreczenbe és Budapestre is. A meghívó Lombárd ur levelével kiadatott az „Evangy. Prot. Lap“ 1876. év máj. 19-ki számában, méltányló sorok s óhajok kíséretében, de mozdulást magyar egyházaink körében fájdalom! nem tapasztaltunk, azonkivül, hogy a Dunamelléki reform. egyházkerület Budapesten 1876. jun 10. tartott gyűlésében a főbb elvek felállítása és a képviseltetés miként eszközölése felett értekező bizottságot küldött ki (lásd Ev. Pr. Lap 1876. év 211 lapját). A képviselés elmaradt s a szép kezdemény tovább fejlődésének nyilvános jele világra nem jött eddigelé.*) Önálló társaság, mely könnyebben és szabadabban mozogjon, volna e végre szükséges, a kerületi gyűlések lassu mozgása célhoz alig segitend.

Az első nemzetközi egyetemes kongressus Genfben meg is tartatott 1876. szept. 28—október 1-ig fényes sikerrel. Európa több nemzetei és uralkodóinak megbizottai, jelen voltak ott. (Lásd e szakgyűlés leírását az „Ev. Prot. Lap“ 1876. 49-dik számában Dr. Márk Ferencztől). Dr. Godet indítványára elfogadtatott egy „Nemzetközi Szövetség“ alapítása, mely a vasárnap megszentelése ügyében a művelt világ országaiban működendik.

A vasárnapügyi nemzetközi szövetség (Federáczió) alapszabályzata a genfi bizottság által el is készítettett s ideiglenesen megalakult (lásd a „Szabályzatot“ Ev. Prot. Lap 1877. év 2. számában). Hogy a Federáczió végleg szervezése, mely az egybehívandó főgyűlés feladata leend, előkészítettessék s benne az emberi közjólét egyik legfontosabb érdeke közreható társa-

viszonyában. Genf. 1869. Sr. 161 l. ára 1 frank 50 c. tartalma: általános szemle a genfi „Közhasznosság-Társulat“ tagjaihoz, I-ső főrész: a vasárnap előnye a társadalom s egyénekre nézve, II-ik: a vasárnap helye a törvényhozásban; III-ik: zárszó. Végül 11 darab nevezetes okirat, emlékirat, átirat stb. Kívánatos lenne, a felsőbb körök részére főleg, e műnek nyelvünkre fordítása. Megrendelhető Beroud E. genfi könyvárusnál.

*) Azonkivül, hogy a genfi kongressus évkönyvében (Actes) be van vezetve a dunamelléki egyházkerület és a superintendens ur üd-vozlete, és sajnálatuk, hogy meg nem jelenhettek.

dalmi közeget nyerjen, az alkotó elemek megéresztelése végett: a genfi központi bizottság „Vasárnapi Tudósító“ czim alatt f. é. ápril havában nyomtatott közlönnyt is indított meg, melyben a legujabb lépések és mozgalmak vázoltatnak. (Lásd e legujabb mozgalmakat Ev. Prot. Lap f. é. 20-ik számában).

Necker Theodor a genfi „Evangyéliomi társaság“ s az „Evangyéliomi szövetség“ genfi bizottságának akkori elnöke, 1873. nyarán hazánkban s épen Debreczenben is megfordulván, s a magyar ref. egyházat közelebből ismerni tanulván, ő hozta összeköttetésbe Lombard urat velünk, a ki szives volt többrendbeli vasárnapügyi röpiratot, olvasmányt s levelet hazánkba küldeni.

Igy vette alólirott 1874. szeptember havában többek közt „A vasárnap és a munkás osztályok“ czimű kiadványt, mely ezennel magyar közönségünk kezébe adatik át.

A vasárnap-ügy néhány magyar barátainak segélyével kiadott ezen művecske magában foglalja a vasárnap megszentelő társaság barátjai és tagjai közgyűlésének lefolyását, mely Genfben tartatott s oly érdeket támasztott, hogy többen kivánták a hallott beszédeknek s elnöki jelentésnek külön füzetben közzétételét. Miután a beszédek gyorsirólag egyidőben állandósítottak: a Vasárnapi Társaság választmánya világ elé is bocsátotta, azon észrevétellel, hogy a „szónokok mindenike csupán a maga nevében beszélt, s egyedül saját nézeteit fejezte ki a legtelyesebb szabadsággal.“

A „Közegészségi Lapok“ szerkesztősége által Dr. Niemeyer nyomán hazai viszonyainkhoz alkalmazott „A vasárnapi munkaszünet közegészségi szempontból“ czimű jeles munka után, melyet Barth László budapesti főjegyző dolgozott magyarra át (Budapest, 8r. 86 l. ára 60 kr), az Evangy. Prot. lap pedig 1876-ik évi 36. 38. és 41-ik számaiban Kovács József görgetegi ref. lelkész terjedelmesen ismertetett: a vasárnap-ügyi irodalom terén magyar nyelvünkön 2-dik munkául jelenik meg e kezünk alatti. Bár e két munka után sorban következniének a fontos ügyet szellőztető, ismertető, önálló több művek is s irodalmilag készítnék elő a tettek, intézmények öntudatosabb és szebb korát.

E szebb kort vasárnap-egyletek alakítása varázslandja elő. Így történt az Helvétiaiban is. A genfi társaság alakult

1861-ben, ma már 1300 tagot számlál, a Helvét Társaság évi bevétele volt 1874—75-ben 5542 frank, kiadás 4014 fr. — Baselben alakult egylet 1862-ben, Lausenneban, Neuchâtelben, Bernben (itt 1872-ben), Zürichben, Sz.-Gallban, ez 300 tagot számlál évi 40 kr tagsági díjjal, s rövid időn 7700 példányban terjeszte el vasárnapügyi füzeteket. A kis Belgiumban a vasárnap-i egyletek összes tagjainak száma 100,000 körül van. — Nagyobb városainknak kellene jó példával menni elő s a helyi egyletek megalakulása lehetővé tenné az első teendőt a vasárnap-ügyi irodalom nagymérvű megindítását és terjesztését. A művekből világosság jövend ki, s a világosságból új élet, és hatalmas tevékenység. Legyen ugy! ez forró óhajtásom, s óhajtása az emberiség és keresztyénség valódi barátjainak. A vallás-szabadság követeli lehetővé tenni mindenki részére a vasárnapi istentisztelet látogatását, e nélkül a megváltó nem szemlélhető, e nélkül pedig az erkölcsiség forrásai is elszáradnak.

Debreczenben, 1876. jun. 9.

Balogh Ferencz,
hittanár.

A VASÁRNAP

ÉS A

MUNKÁS OSZTÁLYOK.

I. Közgyűlés ideje, helye.

1874. márczius 1-ső napján, esti 8 órakor, több mint 2000 személyből állott közönség gyűlt össze Genfben, a Reformátzió nagy termében*), hogy résztvegyen a „vasárnap megszentelése végett alakult genfi Társaság“ barátai és pártolói évi közgyűlésében. A gyűlésen elnökölt Lombárd Sándor ur, a genfi választmány és a helvét központi választmány elnöke.

Különböző egyházhoz és nemzetiséghez tartozó több protestáns lelkipásztorok; a vaudi választmány elnöke; a genfi reformált katolikus lelkész urak közül néhányan és a genfi fő-rabbi helyetfoglaltak az emelvényen a választmány tagjaival.

II. Roehrich Lajos alelnök megnyitja a gyűlést.

Roehrich lelkipásztor, a társaság alelnöke elmondja a megnyitó imát és olvassa a Bibliából a következő verseket:

II. Móz. XX: 8—11. „Megemlékezzél a szombat napról, hogy azt megszenteljed. Hat napokon munkálkodjál és minden dolgot elvégezzed. Heted napon a te Jehova Istenednek szombatja vagy: semmi dolgot ne tégy se te, se fiad, se leányod, se szolgád, se szolgáló leányod, és semmi barmod, se a te jövevényed, mely a te kapuid között vagy. Mert hat napokon te-

*) Kálvin 3 százados emlékére 1864—67-ig közadakozásból épült palota (Salle de la Réformation), lásd tüzetes ismertetését Balogh Ferencztől a „Magyar Protestáns e. s i. Figyelmező“ 1861. (II-ik) évfolyam 116—134 lapjain. B. F.

remté a Jehova, a mennyet és a földet, a tengert és minden azokban való állatokat: és megnyugovék heted napon; azért megáldá a Jehova a szombatot és megszentelé azt.“

Márk II: 27. „A szombat az emberért teremtett, nem az ember a szombatért.“

Nem kötelességem, — monda azután — hogy Önök elé tudósítást terjeszsek, sem hogy önökhöz beszédet intézzek; csupán csak néhány szót akarok adni azon helyekhez, melyeket elolvastam.

Ezen helyek két nézponot terjesztenek elénkbe, melyek alatt lehet tekintetbe venni a szombatot, mely reánk keresztyénekre nézve, a vasárnap lett. Lehet azt úgy tekinteni, mint Istennek parancsát: „Megemlékezzél a szombat napról, hogy azt megszenteljed.“ Lehet úgy tekinteni, mint jótéteményt: „A szombat az emberért teremtett.“ Hanem, hogy mi azt parancsnak vagy jótétnek vesszük: az mindegyre megyen. Egy részről, valóban, bizonyosak lehetünk a felől, hogy mind az, amit Isten parancsol, valódi javunkra szolgál, annyira, hogy az ő törvényei megtartásához mindég áldás van kapcsolva; — és más részről, ha ő nekünk bármely jót ajánl, vajjon nem kötelességünk-e azt elfogadni s vele hálával élni? Eltaszítani, megvetni azt, nem hálátlanság és véték-e?

És mily jótét a vasárnap áldása! Mily jótét ideigi (földi) nézponból az egyénre, családra és a társaságra! Mily jótét főkép szellemi nézponból közölünk mindenkire!

A vasárnap eszünkbe juttatja, hogy nekünk van lelkünk, melynek nem lehet a föld felé görbedni, és amelynek más javakat kell keresnie, mint az anyagi jók.

A vasárnap eszünkbe juttatja, hogy van egy Isten, teremője a mennynek és földnek, kitől függünk, aki gondoskodik rólunk, kit szeretni, imádni, szolgálni tartozunk „lélekben és igazságban.“

A vasárnap eszünkbe juttatja, hogy egy Megváltó jött keresni minket, midőn eltévedtünk, és miután „meghólt a mi bűneinkért, feltámadott a mi megigazulásunkért“ világosságra hozván „az életet és halhatatlanságot“ az Evangéliom által.

A vasárnap eszünkbe juttatja, hogy azon van nyugalom az Isten népére nézve, a szerint, a mint a jelen idő munkái, küz-

delmei és szenvedéseire következni fog béke és öröm az Isten országában.

A vasárnap eszünkbe juttatja: van egy elvégzendő munkánk, hogy magunkat előkészítsük ama dicső rendeltetésekre: a hit, szeretet, újjászületés munkája, melyet nem máskép, mint Istenhez közeledve és a Szentlélek segítsége által tölthetünk be.

Oh! mily áldás! mily vigasztalás! mily felbátorítás!

És mégis vannak, kik a vasárnap örökségéből önként kitagadják magukat, — igen, nagy számmal oly szerencsétlenek, kik ily nagy jótétől megtösztyák magukat, kik Isten és remény nélkül élnek. Nem szükséges-e ezeket felvilágosítani és emlékeztetni, hogy „nem csak kenyérral él az ember“ és hogy „semmit sem használ az neki, ha az egész világot megnyeri is, ha az ő lelkét elveszti?“

Vannak még, nagy számmal, akaratlanul kitagadottak is, embertársaik vagy a társadalmi követelések áldozatai, kik akarnának élni a vasárnapkal, de nem tehetik; olyanok ők, mint a rabszolgák, kik magukkal nem rendelkezhetnek szabadon. Nem kell-e munkálnunk, hogy sorsukat édesítsük, őket, a mennyire lehetséges, felszabadítsuk, és megszerezzük nekik, ha nem egészen, legalább részben, az ő vasárnapjokat?

És ime! ez az amit akar, ez az amire törekszik a Vasárnap megszentelésére alakult Társaság, mely önöket ezen körben egyesítette. Önök mindnyájan tudnak és tartoznak azzal együtt munkálni; mert a cél, mely felé törekszik, kell hogy az emberiség és vallás minden barátait érdekelje.

Tehát önök rokonszenvvel fogják hallgatni a közléseket, melyek elé terjesztetnek, a felhívásokat, melyek önökhöz intézettek és egy ily munkához segédelmőkkel és könyörgéseikkel fognak járulni.*)

III. Elnöki jelentés.

Lombard Sándor ur olvassa azután a következő Jelentést:

Hölgyeim és Uraim! Azóta, midőn a mult évben volt szerencsénk önöket itt értesíteni, a mi munkánk folyvást tevékeny-

*) Elnök ur tudósít Chéne-Bourg és Lancyból, reformált katolikus lelkész uraktól kapott két levélről, melyben fájdalunkat fejezik ki a felett, hogy az ülésen jelen nem lehetnek.

séggel haladt előre. Említésre méltó tény, hogy többé nem mi vagyunk egyedül, a honnan most a kezdeményezés kiindul. Nyilván van, hogy a közlelkiismeret minden részről felébredt. Innen foly, hogy több oldalról, majd Franciaországból, majd Belgiumból utasítást sürgető kérések intéztettek hozzánk ugy protestánsok, mint római katolikusok által.

A pontok, melyeket elé kell terjesztenünk, természetesen két fő czikkre oszlanak, a helyi és helvét munkára. Még néhány szóval kúlre ható eljárásunkról is szólандunk.

Az elsőre vonatkozólag felemlitjük elsőben füzeink — könyvecskéink — szétoztását, mely folyvást tart tiszteletreméltó és buzgó körárosunk gondoskodása által. Az ily munka eredményeit csak idővel lehet illóleg méltatni. — Nem is kísérlem meg azt részletezni; hanem ami kétségtelen az, hogy kiadott irataink általános elismeréssel fogadtattak. A dolgozó helyeken, közsétányokon ama könyvecskéknek szép száma ajándékozott majd a munkásoknak, majd a jövő-menőknek, majd végre az átutazó idegeneknek. Egyedül Isten ismeri a csirákat, melyeket ezen felhívások a lelkiismeretben hagytak, és a melyeknek gyümölcsei később főgnak érni. ¹⁾

Nem haszontalan, egy oly gyűlésben, melyben különböző hitközséghez tartozó személyek jöttek össze, ismételve felemlíteni „Mit csináljunk vasárnapunkból“ — czimű iratot, mely önök közül többek előtt ismeretes, és a melyet minden uj háztartásba külömbség nélkül megküldtünk.

Más tárgyra térve, néhány szóval elmondjuk az ács, kőmives mesterek és egyéb építészeknél tett eljárásunkat. Több izben küldtünk felhívásokat azokhoz, kik vasárnap oly munkákat végeznek, melyek sürgösöknek nem látszanak. Ezen levelek, bár eszélyesen szerkesztettek, és tekintettel voltak az évszak nehézségeire — mégis némi nehezteleéseket szültek. Ezen sajnálkozunk, de nem találtuk igazolhatóknak.

Ezen munkakör — még véget nem ért, s az évszak közélése, midőn a munkák tevékenységgel megkezdődnek, kényszerit

¹⁾ A társulat körárusa (kolportör) az agg Wolf azon évben (jun. 16-ig) 2500 füzetet osztott szét vagy árusított el, az előző 1873-dik évben pedig 6400-at. A „Vasárnap és a munkás osztályok“ füzetből is sok példány kelt el, nemcsak Helvetiában, hanem külföldön is.

hogy arra visszatérjünk. Reményljük, hogy azt több építészek, ügyünk barátai tanácsa és gyámolításával tesszük. Már volt velök egy, az első összejevetel, s egy másik sokkal számosabb összehiva van.²⁾

Van egy második nem kevésbé tövises javítani való: az a mi a raktárak, boltok bezárását illeti. Ez előtt néhány évvel megkezdetvén ez, tiszteletreméltó elődöm, Barde*) ur elnöksége alatt, már hozott gyümölcsöket. A csak nem régiben s különösen a tisztelt izraelita nagykereskedők részéről kapott becses bátorítások felhivnak minket az ez uton való haladásra. Rögtön egy, az 1866-ban közzétetthez hasonló, és új aláírásokkal gyámolított körlevél intéztetett mindazokhoz, kik látszó szükség nélkül, vasárnapon nyitva tartják üzleteiket.³⁾ Vajha önök között min-

²⁾ A társulat tevékeny befolyására s az ügy barátainak személyes hatására Genfben 150 építész és vállalkozó ígérte meg s írta alá a kötelező okiratot, hogy mellőzhetlen sürgősség esetét kivéve, vasárnapokon nem dolgoztatnak. A „nyilatkozat“ szövege ez: „Alólírott építők, mérnökök s épületmunka vállalók gondolóra vevén, hogy a 7 nap alatti folytonos munka kimeríti a munkásnak természeti és erkölcsi erejét s a felsőbb érdekektől elfordítja figyelmét; a szakadatlan munka nem hogy előnyös lenne gazdaságilag, sőt gyakran pénz és idővesztegetés okozója; gondolóra vevén, mennyire fontos mind erkölcsi és egészségi szempontból, mind mennyire szolgál a családok és társadalom javára biztosítani mindenkinek a közös nyugnap valódi előnyeit; gondolóra vevén, hogy a vasárnapi munkaszünet telyesebben valósítja a szükségesnek elismert szünet előnyeit, mintha az más napon adatnék meg... stb.: kötelezik egyesíteni személyes erejüket és erkölcsi befolyásukat, hogy kinek-kinek szabad rendelkezésére hagyassék a vasárnap, nem tevéen más kivételt, mint a valódi sürgősség vagy az egyetemes hasznosság eseteit, és odahatnak, hogy hétfőn a munka rendesen megkezdessék. Genf, 1874. márcz. 31. Aláírva 150 egyén. Lásd a társaság X-ik Jelentését. B. F.

*) Barde Károly Genf egyik tekintélyes ref. lelkésze. B. F.

³⁾ A körirat következtében 256 kereskedő adta nyilvános beegyezését üzleteiknek vasárnapon zárva tartásába. Az aláírók mondják társaikkal intézett felhívásukban többek közt: „egyike kétségtelenül az üzlet zárvatartás legbecsesb előnyeinek, hogy ily módon meg van adva a lehetőség mindenkinek, főnöknek, szolgának, biztosnak, tanulóknak egyiránt, telyes szabadon tölteni be vallásos kötelmeit, melyek betöltését lelkiismeretök követeli.“ A kereskedők többsége rokonszenvez e törekvésekkel. — A legiparosabb helvét városban vasárnapokon 1000 bolt tartatik zárva. — A következő évben már az aláírók száma 370-re emelkedett. B. F.

denki, amennyire tőle függ, törekednék ezen kényes vállalatok sikerét előkészíteni!

Említsünk fel, harmadik helyen, egy, a műhelyek mes-tereivel azon czélből tartott értekezletet, hogy határt szabjanak az ő tanonczaik munkáinak vasárnapon. Ezek a szent nap reggelén valami mellékes nyeresmény csábja által s szüleik vétkes beleegyezésével gyakran visszatartva, elmaradnak a vallásos isteni tisztelet üdvös munkájától. Városunk segélyező, a tanoncok ügyével foglalkozó társaságának jóakaró gyámolítása által segítettve, nem kétkedünk ezen rosznak elejét vehetni. Már — hála ezen gyámolításnak — némi eredményt nyertünk. — Az eszmék ugyanazon rendjén, mondunk egy-két szót egy, a mi munkánktól független, de annak segítségül szolgáló műről, mely néhány éve, társaságunk hatása alatt alapított és fontossága nő. Szólunk az ugynevezett Vasárnapi Termekről, melyek télen minden délután ugy a tanoncok, mint a raktárakban s műhelyekben alkalmazott ifjak előtt nyitva állanak, városunk két különböző helyén. Ajánljuk ezt önök figyelmébe és érdeklődésébe.⁴⁾

Végre megemlítjük, hogy némely barátaink nemes szivű segélye által a „Család“ kitünő képes lapnak több mint 150 példánya osztatott ki ingyen a posták, távirdák, kikötők és

⁴⁾ A munkás leányok számára rendelt vasárnapi terem 1873-ban alapítá a genfi Vasárnapi Társaság női választmánya, oly czélből, hogy vasárnapokon, kivált a téli s egyéb rosz időben, kellemes vasárnap délután szereztessék, kivált oly leányoknak, kik inkább magukra hagyatvák, nem tudják mikép s hol tölteni el hasznosan a szünórákat s inkább kitétetvék a kisérteteknek. Mintegy 20 leány látogatott oda, minden összejövetelt egy kis imály nyitott meg: azaz ima, bibliaolvasás s néhány szó észrevétel. Azután érdekes és tanúságos könyvolvasás folyt, mely alatt a lánykák rajzoltak, vagy horgoltak. Énektanulásra elég idő juttatott, társalgás után imával zárult a kör. Télen át 2—3 izben meg is vendégeltettek, mi nagyon kellemesen esett. Ez volt az első kezdet. A felnőttek és ifjak számára már régóta áll fenn 3 „Vasárnapi terem“, itt az ifjak a téli vasárnap délutánokon menhelyet találnak a külvilág kisértései ellen s erkölcsi befolyás alatt vannak. Keresztyén elvek vannak itt is keresztülvive, A felnőttek terme koruk igénye szerint rendezve be, könyvtár, szórakozás, felolvasások, művészeti gyakorlatok váltakoznak benne, s nemesak a vallási oldalra van suly fektetve. 8 év óta állnak fenn e termek, több mint 1400 ifju élvezte a jótékonytságot ott. (XI-ik Rapport). B. F.

indóházaknál alkalmazott különböző egyének között. Ezen aján-
dékot — mely főkép azon czélből tétetett, hogy betöltsön nehány
órát a vasárnap szünóráiból, melyeket az új törvény nekik en-
ged — az illetők valódi hálával fogadták.

Ezek lényegesb pontjai a mi helyi munkánkat illető eljá-
rásunknak.

Térjünk most a külső munkákra, melyek, tulajdonkép
szólva, a helvét választmányra tartoznak, melynek a genfi csak
egy osztálya.

Itt — még itt érezzük mi gyengeségünket a legélénkebben.
Valóban mik vagyunk mi ily roppant visszaélés tengerével szem-
ben, és mily nagy önhittség részünkről megkísérteni, hogy a
modern iparok leghatalmasabbikát megfegyvelmezzük! . . . Valódi
Jónások a közönyös és gunyosan kaczagó Ninive piacán, és
szemben amaz óriási társulatokkal, melyeket érdekeik és általok
tett szerződészerü kötelezettségeik — rosszul hangolnak irá-
nyunkba, gyakran nagyon közel voltunk ahhoz, hogy elcsügged-
jünk. Hányszor nem akartunk, mint a próféta, felhagyni siker-
telen prédikálásunkkal és mint ő, futni Társisba! . . . De ezen
szomorú perczekben, szóllott az Úr nekünk, mint neki: „Avagy
méltán gerjedett-e fel a te haragod?” Azután azon
szívjóság, melyet Isten az ő szolgájának megmutatott, újból ki-
jelentette magát irányunkba. És, figyelemreméltó dolog, midőn
leginkább leveretve voltunk, akkor jött valamely nem reménylt
segély, hogy felemelje bátorságunkat.

Mind önök elé terjeszteti azt, ami a mi szövetséges főha-
tóságaink és a helvét és idegen vasut-társaságoknál általunk té-
tetett, nagyon sok időt venne igénybe. Elég legyen felemlite-
nünk, hogy több izben volt értekezletünk a helvét Tanács magas
állásu embereivel. Ezen, a mi kiküldötteinkre különben igen
kényes értekezletek, jóakarattal által mégis könyvé tétettek, a
miről hálásan megemlékezni örömünkre szolgál. Jóllehet ezek-
nek nem lett meg minden ohajtott sikerök, mégis elmondhatjuk,
hogy törekvéseink bizonyos tisztelet tárgyai lettek, és hogy
épen nem maradtak minden eredmény nélkül.

Hivatkozom a január 9-diki legközelebbi szövetségi hatá-
rozatra. Ezen határozat nem egyéb, mint a vasutakra vonatkozó
szövetségi törvény IX-ik cikkelyének alkalmazása a szolgál-
tatban lévőkre nézve, három vasárnap után egyet szabaddá tesz,

most a posták és távirtdáknál levő személyzetre is kiterjesztett.⁵⁾ A szövetség költségvetésébe e czélből felvett 90,000 frank segélyével, igen fontos és kedvező változás jött létre, mind az urnapi nyugalmat illetőleg, mind pedig a közönséges istenitiszteletre adott könnyítéseket tekintve. A különböző helvét irodák-

⁵⁾ A vasutak óriás üzleténél 1868-ban kezdett a genfi bizottság fellépni. Előbb kéretett a közönséges teherszállítási iroda zárva tartása vasárnapokon. A genfi állomásfőnök Cuénoud és a pénztárnok Lentulus, valamint a kereskedelmi kamara s néhány genfi városi tisztviselő kedvező támogatásával a kérelem megnyerett. Ennek következtében több állomási tisztviselő szünnapot nyert. Ebből következett, hogy a vasárnapi hordárféle teher beszállítás a városba megszűnván, az e miatt nyitva tartandott raktárak is bezárulhattak. A szövetségi nagy gyűléshez 8000-nél több kérelmezővel ellátott felírást nyújtának, s a kedvező határozat az lett, hogy egy évben 17—18 szabad vasárnap engedtetett nemcsak a vasuti szolgálatban levőknek, hanem más közszolgálatban levőknek is. — 600 körlevelet intéztek előbbi tavaszon oly községekhez, hatóságokhoz, melyek még nem szabályozták a hivatalnokokra nézve a vasárnapi munkaóra rendet. 50 helyről azonnal kedvező választ nyertek. Az 1875-iki „Jelentés“ szerint 900 hivatali iroda közül 350 élvez részleges szünetet vasárnapon. — A **posta** hivatalnokoknak is minden 4-dik vasárnap engedélyeztetett. (Itt mellesleg emlitem fel, hogy Debreczenben 3 évi személyes tapasztalatom alatt a levélhordónak soha egész éven át egyetlen egy napi, sőt félnapi szünete sincs, fájó szívvel kell látnom karácson s más ünnep első napjain is, délelőtt úgy mint délután. végezni a kihordást. — Azon egyének meg vannak fosztva egész életükre a vasárnapi nyugalom jogától, nem mehetnek soha templomba, nem élvezhetik a testre is szükséges és üdítő hetednapi pihenést. Géppé tenni az isten-képeit nem szabad! XIX-ik századi fehér rabszolgaság meddig nyugözöd még édes hazánkban a vasárnapi és vallási jogaiktól megfosztott embertársainkat?) A társaság nem töredék (p. o. fél) hanem egész vasárnapot óhajt nyerni a postatisztekre s az országos postaigazgatói osztály hajlandó erre. A távirászkok érdekében is annyit eléretett, hogy vasárnap 4 órai szolgálat vétetett alapul, ketteje délelőtt, ketteje délután s felváltás szerinti sorban. — A hajózási társulatoknál még siker nem éretett, mindössze az elnökség kedvezőnek látszó hangulata jelezthetik. Franciaországban a miniszter rendeletére minden nem gyorsszállítmányu vasuti irodák vasárnap délben zárulnak; Németországon egész vasárnap zárva tartatnak s felvétel, kiadás nem történik. Nagy-Britanniában személyszállító vonat jár 20,501, vasárnapokon csak 6116; teherszállító vonat 16,344, vasárnap csak 2211. Mennyi ember lesz szabad e kevesbités által?!

B. F.

ban most azon munkálkodnak, hogy életbeléptessék e szabályt, melynek alkalmazása, legalább annyiban, a mennyiben a genfi és lausannei kerületeket illeti, már márczius 1-ső napjától fogva meg fog kezdetni. Némely részletes javulások már is állottak elő.

Mindezekért hálás elismeréseket nyertünk, — felemlítjük egyéb nyilatkozatok mellett, Saint-Gallból néhány távirász önkényes hálairatát, s egy naiv levelet egy fiatal hölgytől, ki román Helvéziában egy másodrendű távirászati iroda élén áll, szabad legyen ez utóbbi levélből egy kis töredéket idézni: „Azon fáradozások és számos kérések következtében, melyek az önök társasága által fogságszerű helyzetünk javításaért tétettek, hihetetlen siker állott elő. Az ön utolsó levele vétele előtt már nyolcz nappal, egy rendeletet kaptunk, mely felhatalmaz, hogy irodánkat telben az isteni tisztelet alatt, és nyárban hasonlóképp az isteni tisztelet alatt, és délután, hanem csupán 4 órától 7-ig, bezárhassuk.“

„Lássa Uram! mily pompás és gyorsan jött a javulás; szinte hihetetlen, hogy a mi kéréseinknek ily sikere lehetett volna! . . . Hála tehát, hála, Uram. . . Az isteni gondviselés bőven meg fog jutalmazni oly nemes áldozatot, mint a melyet az önök társasága egy, a könyörtelen világ szolgálatában szenvedésekre és szükölködésre rendelt osztály iránt mutatott. . . Az önök társasága nélkül, ki ügyelt volna mi reánk? Senki. Legyen azért az ezerszer áldott, ily nagy jósaágért!“

Azonban a fentebb említett határozat nem szorítkozik csupán a posták és távirdákra. A vasutakra vonatkozó törvény természetesen azon társulatokra czéloz, melyek azokat igazgatják, nekünk kötelességünkké lett, hogy annak végrehajtását minden tőlünk telhető eszközökkel sürgessük. Ezt is megtettük, igyekeztvén a helvét sőt az idegen főbb társaságokkal közlekedésbe lépni. —

Ha nem félnénk, hogy hosszasaak leszünk, idéznénk több hozzánk intézett elszomorító levelet, mindenik czélozván azon visszaélésekre, melyek némely társulatoknál, ha ugyan jól vagyunk értesítve, messze vannak még a kevesbitéstől. E panaszok a vasutaknál alkalmazott egyénektől, a „század kitagadottjai“-tól jönnek, amint ők magukat nevezik, kik kimerülve már a nehéz munka alatt, szívben lélekben szenvednek, sokkal inkább, mintsem el is gondolhatnók azt. Ah! vigyázzunk, hogy a

vasutak ipara, a helyett, hogy a közgazdaság egyik tényezője lenne, ellenkező irányt ne vegyen, és azokra nézve, kik szolgálják, szenvedés és romlottság eszközévé ne válják. Az emberiség érdekében, hazánk érdekében, sőt még az átszállítás biztosságáért is, nagyon fontos mielőbb gyógyszert keresni a dolgok oly állására, mely idővel elmaradhatlanul az elégtelenség és forradalom gyászos csiráit hinti el.

Viszonzásul, örömeinkre szolgál mondhatni, hogy némely társulatoknak épen igazgatóságától vettünk oly feleleteket, melyekben az igazgatók nagyon ki akarták mutatni érdeklődésüket a többé hallgatással nem mellőzhető kérdés iránt. Megítélnék önök ezen okmányokból, — sajnáljuk hogy időhiány miatt elé nem terjeszthetjük, — hogy ha az urnapi nyugalom alkalmazása a hivatalnokokra roppant nehézségekbe ütközik, más részről az igazgatók közül sokan foglalkoznak az azok legyőzésére segítő eszközökkel. Meg van téve az első lépés, — ezt elismerjük, — hanem nyilván szükséges azt sok más lépésnek követni.

Meggyőződévén, hogy nagy részben a közvélemény hatásától függ a reformoknak útját álló akadályok legyőzhetése, de mivel ez az a mire törekszünk, felszólítottuk nemcsak a helvét vonalak főrézvényeseit, hanem még s főkép honunk fontosb városai nagykereskedőit is. Nagy számmal feleltek felszólításunkra és nemes érzellemmel készeknek nyilatkoztak elfogadni azon kellemetlenségeket, melyek a vasárnapi szolgálatok megváltozásából rájuk következhetnének. Genf, Lausanne, Neuchâtel, Bern, Bâsel, Vevey, Morges, La Chaux-de-Fonds és Locleből a legelőkelőbb házak küldtek leveleket. Épen legujabban, ez utóbbi város kereskedelmi tanácsa irt, kifejezvéen rokonszenves ragaszkodását nézeteinkhez. Ugyanezen szándék nyilvánult saját kereskedelmi kamaránkban, mely több izben s legközelebb is gyámolítását ajánlotta fel nekünk. Helvéciában terjedő ezen mozgalom messzebb körökbe is hat.

Ezen nyilatkozatokkal szemben talán a társaságok hajlandók fognak lenni, hogy komolyabban mint eddig történt, tanulmányozzák némely szolgálatok vasárnaponi felfüggesztésének kérdését; az ő szerencsájök — hisszük — e mellett semmit sem veszitend.

Mint fentebb érintök, eljárásunk kiterjedt a külföldre is.

Az érdekegység, mely a nagy közlekedési vonalok közt van, szükségessé tett egy Felhívás közrebocsátását. Értjük a „Genfi Napló“-ban*) a választmány által a francia és németországi vasuti főtársaságokhoz intézett körlevelet. Egy sziléziai társaságtól kapott és ugyanazon napló következő számában megjelent levél mutatja, hogy nem épen hiába munkálkodtunk. Az időtől fogva, ugyanazon értelemben fogalmazott más feleletek is érkeztek hozzánk azon tartományból. Különböző német lapokban megjelent néhány cikk szinté mutatja, hogy törekvéseink Németország több részein viszhangra találnak. Mindamellett is ezen eljárások a hatalmas társaságok, a modern idők ezen Góliátjai mellett — félek — sikertelenségre lesznek kárhozthatva mindaddig, míg a kormányok oly szabályt nem alkotnak, mely alkalmas legyen biztosítani az egyéni törvényes nyugalmat bizonyos érdekek oktalan önzése ellenében.

Egy levélben felszólítottunk: intézzünk felhívást az illető hivatalos testületekhez. Innen van, hogy nem vonultunk vissza egy nemzetközi értekezlet alakításának egy kissé büszke és nehéz vállalatától sem. Hála a többfelől vett felbátorításoknak, nem hagyott el a siker reménye, pedig politikai új bonyodalmak állották utunkat. Lehet, hogy ezen terv elővételhetik, midőn a percznyi diplomatikai nehézségek kiegyenlítettnek.**)

Még egy szó, mielőtt jelen előterjesztést bezárnám. Utolsó gyűlésünkben bátorításunkra egy szózat emelkedett, a derék Huguenin Leo uré Neuchatelből. Munkánk rokonszenves barátja több ízben volt gyámolításunkra. Legyen szabad emlékének tiszteletet tenni, és annak nyilvános kifejezését családjához eljuttatni.

Volna még más mondani valónk, hanem attól tartunk, hogy ez öndicsóítás lenne oly munkásságért, melynek eredményei az Isten titkai közé tartoznak. Szeretjük reményleni, hogy most más tekintélyes és rokonszenves szózatok is fognak hallatszani. Fel is hívjuk az illetőket, tapasztalataik és tanácsaik elmondására.

*) Francia nyelvű politikai napi lap Genfben.

B. F.

***) A nemzetközi kongressus sikerrel megtartatott, lásd a törvényelvi bevezetést. Meg is jelent díszes kiadásban 1877-ben 450 lapnyi terjedelemben a kongressus tárgyalása „Actes du congrès sur l'observation du Dimanche“ czim alatt Genfben s megszereshető 5 frankért Deluz titkártól.

B. F.

IV. Tophel G. lelkipásztor beszéde.

Hölgyeim és Uraim! Engedjék meg, egy személyes visszaemlékezést idéznem fel. Nehány éve, egy nagyon beteg emberhez hívtam, ki a Bibliából vigasztalásokat kívánt azon tévelyek helyett, melyekben őt nevelték. Ez egy vasuti hivatalnok volt, egy férfi, még elég fiatal, házas, három gyermek atyja, kiket ő szeretett, s viszont szerettetett azok által. Ezen egygyé olvadt, példás és hő családi élet gyászba borult: feje az atya meghalt. Miért oly fiatalon? Talán kicsapongásokat követett? Nem; mértékletes és józan ember volt. Nehány nappal halála előtt hirtelen így szólt hozzám: Uram, ha én meghalok ily fiatalon, annak oka — arról meg vagyok győződve — az, mivel kivétel nélkül vasárnapokon szüntelen dolgoznom kellett. Ezen felül elbeszélte: mik voltak az ő vasárnapjai; s osztanom kellett meggyőződését. Fájdalmasan éreztem azelőtt is a társadalmi szokásos vétkeket; hanem attól fogva ez a beszéd engemet elmaradhatlanul üldözött és késztetett, hogy a legnagyobb hévvel öleljem magamhoz ama nemes ügyet, mely minket ez este összehozott. Ez az ember valóban ezután úgy tűnt fel szemeim előtt, mint képviselője és közege az emberek azon nagy számának, kiknek élete hosszabb és édesebb lehetne, ha nem ragadnák el tőlök az ő vasárnapjokat.⁶⁾

⁶⁾ Lombard szép könyvéből „A vasárnap intézménye“ idézzünk megható példákat. Neki panaszlá egy állomásfőnök, ki tisztelt és lelkiismeretes egyén volt, „nem hihetné ön, Uram! mennyit szenvedek a vasárnaptól megfosztatás miatt s mennyire óhajtom minden vasuti tisztársaim érdekében, az ön pártolta mű sikerültét.“ Egy másik számvető tiszt említé „mily nagy nehezen tud vasárnap csak egy órácskát elszakítani, hogy legalább néha egy esteli isten-tiszteleten jelen lehessen“ (hazánkban épen nincs esteli imályról gondoskodva, mint a művelt külföldön. . . . de van színházról stb.). — A jeles lelkész Bost (La Force-ben) saját tapasztalatát így írja le egy levelében: „Málhám Párisban felejtettem s értesültem, hogy a legelső vonat hozandja el. Jöjjön holnap ide,“ mondá a vasuti tiszt. Mivel másnap vasárnap volt, nem mentem, inkább nélkülözém málhámat. Harmadnap mentem az indóházhoz. Az illető tiszt meglátván, megszóllított: Vártam tegnap egész reggel, podgyásza megérkezett. — Köszönöm uram! — felelék — de vasárnap volt s a vasárnap az emberért szerzetett. . . . A tiszt csodálkozva mondá: Ez az első eset, hogy emberi lénytől ily beszédet hallok. Ha mindenki így beszélne, több sze-

Ah Uraim, midőn az ember vasárnap, hogy sétautjának czéljára minél hamarabb elérhessen, egy vasuti kocsiba vagy egy gőzhajóra magát kényelmesen behelyezi, nem tudja, hogy ezt a mulatságot mily drágán fizetik meg oly sok hivatalnokok, kikre nézve a nyugalom napja többé nem nyugalom napja, hanem terhes, gyülölt nap. És amit a hivatalnokok egy osztályáról mondok, lehetne azt sok másról állítani. Azon darabos földi pályán, az élet utjain, melyet az elesett emberiség itt alant végezni tartozik, készített isten közönkint virányos helyet, hol mindenki felemelheti fejét, szabadon lélegzhet, érezheti hogy ember, az ismeret és vallás forrásánál szomját elolthatja, kedvére szeretethet, és nézheti a mennyet. Ugyan mi jogon lehet elragadni oly nagy számu utitársainktól, igen, mi jogon lehet elragadni ez árnyakat, befojtani e felüdítő forrást, meghosszabbítani az égő pusztát ott, hol Isten kertet alapított? Saintine egy kedves beszélyében „Picciolá“-ban olvasható egy kis plánta megható története, mely észrevétlenül nőtt egy tömlöcz udvara kövezete között, hogy segítsé egy előkelő politikai fogolynak elhordozni a hosszú és kemény fogságot. Igen; ami volt Bonaparte áldozatára nézve a szabályos séta a szük emelt téren, egy kis plánta

rencsés ember lenne a földön: nekünk a vasárnap a legrosszabb nap! — Páris egyik nagy állomásán szolgáló jegyosztó hivatalnoktól kérdé egy utazó „nincs önnek soha nyugnapja!“ — „Óh Uram! válaszol a meglepett tiszt: egy nap van egy hónapban!“ — Esik-e ez néha vasárnapra? Soha, felelt a kérdezett, — mert ez ránk a legterheltebb nap... s e felett panaszkodnom sem szabad. A mi munkánk elbutító, kétszer voltam halálos beteg, orvosom kimondá: bajom az erőkimerülésből származott. Ez történt Franciaország legnagyobb vasutvonalán, számandó állapot, mondja Lombard, hogy nem hagynak az embernek időt sem gondolkodni, sem élvezni az ember-felemelő kiváltságokat, mik egy hétben egyszer megvigasztalják az imály és családi élet édességének jótékonyásával. — Egy helvét levélhordó így önté ki érzelmeit: „mi nem vehetünk soha részt vasárnap reggel a templomi istentiszteleten; gyermekeinkre nem vigyázhatunk!“ Midőn egy nap ne fáraszsza magát, meghatva köszönte a raktár e küldötte a kiméletet, ezt sóhajtván: Óh ha mindenki így tenne! nem bánnának velünk ugy, mint gályarabokkal. — Itt érzi az ember nyomósságát a halhatlan Montalembert e tételének (1850-ben írta) „az ipar van az emberért s nem az ember az iparért.“ (L'institution des Dimanche. B. F.

gondozása és a kék ég egy szögletecskéje, az legyen a heti nyugalom az Édenből számüzöttre nézve: emlékezés a multra, ígélet a jövőre, jelenet az örök nyugalomból. Ezen plántát, melyet önzésünk kegyetlenül kitépett, kell igazságérzetünk által vissza-helyezni testvéreinknek; igen, ne nyugodjunk, míg vissza nem adtuk mindenkinek a nyugalom napját!

Tudom, mit felelnek. Mondják, hogy ezek agyrémek, valósíthatlan álmok, szükséges roszak. Nem tudjuk-e például, hogy ami leghasznosabbat szolgáltat az ipar, mind szenvedések ára, melyek az életet veszélyeztetik vagy megrövidítik? — Igen; tudom, hogy csaknem minden tárgyon ott van nemcsak a verejték, hanem a fájdalom, veszély, halál és könnyesepp is! Tudom, hogy a munkának vannak vértanúi! De abból, hogy vannak általában elkerülhetlen roszak, azt következtessen-e, hogy jogom van embertársaimra nézve azokhoz oly fáradalmakat adni, melyektől őt meglehetne kimélni? Életem megörvendeztetése neki hat nehéz s talán veszélyes munkás napba kerül, és mivel ő ezt kényszerül elvállalni: jogositva higgyem magamat, hogy abból hetet tegyek reá, a mikor némi áldozat és némi törekvések árán meghagyhatnám neki a hetedik napot, mely az ő tulajdona, e napot, melyen megszűnnék gép lenni, e napot, melyen szelleme kirepülne az anyag korlátai közül, midőn lelke, ha akarná, föl-emelkednék Istenhez, — e napot végre, melyen békén szerethetné családját, egy kis gyermeknek atyjához intézett amaz oly megható szavai szerint: „A vasárnap az a nap, melyen az ember szeret!”

Ah! ez a kötelesség nekem oly egyszerűnek, oly eleminek, oly kétségbevonhatatlannak látszik, hogy azt érezni és betölteni nem szükség keresztyénnek lenni, elég lehetne embernek lenni; a keresztyén hit előtt az emberszeretet parancsolja azt. Épen így a vasárnapból kitagadottak részére a vasárnap visszaállítására közös munka, közös tér, a hol össze kell találkozniok az emberség minden barátainak egyház, vallás- és bölcséleti különbség nélkül, bár mégis egyedül csak azok szerethetik igazán az embert, kik tudják látni és tisztelni ő benne a halhatatlan lelket, melyért Jézus Krisztus adta az ő vérért.

Szükség tehát Uraim, hogy egyesítsük egyéni törekvéseinket azon felszabadítási munkára, melyet erélylyel folytat a választmány, mely minket egybehitt. Nem fogunk boldo-

gulni? Legyen, legalább letettük magunkról a felelősséget. Igen; szükség hogy a felelősséget magunkról elhárítsuk; mert a felelőség megmérhetetlen. Borzadunk ugy-e a gondolatra, hogy valamely gonosztettbe belekeveredünk? . . . Vigyázzunk, ha szokásaink és életmódunknál fogva nem leendünk-e büntársak oly igazságtalanságban és valódi kötelem mulasztásban, mely ránk nézve jövőre az emberek megtorlását és Isten büntetését készíti elő. Mennyei Atyánk szándéka legyen vezérünk, és a helyett hogy Kainnal így szólánk: „A vagy őrizője vagyok-e én az én atyámfiának“, munkálkodjunk, ellenkezőleg, hogy neki biztosítsuk mindazon kiváltságokat, melyeket Isten javunkra elrendelt.

V. Ehni J. lelkipásztor beszéde.

Azt hiszem Uraim, a válaszmány ohájának, mely engemet ez estére beszélni felszólított, felelek meg, ha elsőben is néhány szót szólok az urnapját illető kérdés jelen állásáról Németországban.

Vannak Németországban különböző tartományok, ahol még fennállnak a vasárnapra vonatkozó törvények, — azon törvények, melyek vasárnap minden zajos munkát tiltanak, és az isteni tisztelet órái alatt a raktárak és kocsmák bezárását megparancsolják. A falvakon és kisebb városokon e törvényeket elég jól megtartják; ott szokásban van reggel a templomba, délután pedig családostól sétára menni. De a nagy városokon és iparos központokon a vasárnap megszenteltségtelenítése iszonyatos mérveket öltött; ez pedig ellenhatást keltett fel azok részéről, akik az Isten országát keresik.

Két éve, hogy a munkások és vasárnap barátainak társasága, (az evangyéliomi nagy gyűlések következtében, Berlinben 1871-ben alapult társaság) az országgyűléshez egy kérvényt intézett, sürgetve oly törvényt, mely a munkások s főkép a nők és gyermekek érdekeit védje az éjjeli és vasárnapi munkára köteleztetés ellen. Az országgyűlés felelt, hivatalos vizsgálatot rendelve e tárgyban. Tehát, hogy a nemzet kiküldöttjeinek a kívánt felvilágosításokat megadni lehessen, a rajnai poroszországi és vesztfáliai bel miszsió evangyéliomi válaszmánya rögtön ezen tartományok minden egyházi tanácsától részletes tudósítást kért az iránt, hogy mi módon tartják meg ő nálók a vasárnap

napjait. Ez által igaznak bizonyult, hogy például egy vasuti vonalon az ott alkalmazottaknak épen tizenkét munka-nap után van egy szabad napjuk, azaz minden három hónapban egy vásárnapjuk. Sőt kiviláglott, hogy Vestfália legtöbb gyáraiban éjjel nappal dolgoznak, vasárnap úgy, mint az egész héten. Mit akarnak önök? a gépeknek nincs szükségök nyugalomra, és a mi oly felvilágosult századunkban hányszor nem tekintik az embert úgy, mint függelékét a gépnek, melyet szolgálania kell.

Azonban más vonalokon és nagy számu iparos telepítvényeken engednek a munkásoknak minden két hétben egy szabad vásárnapot, néhol minden héten, hanem azon föltétel alatt, hogy a szombatról vasárnapra következő egész éjjen dolgozzanak. Elképzelhetni, ha vajjon ily éjszaka után a munkások általában, lesznek-e alkalmasok a reggeli isteni tiszteletre menni.

Ezen tudósítás kivonatai közzététettek és megküldettek Bismarck herczegnek oly czélból, hogy biztosítékokat nyerjenek az urnapi nyugalomra nézve.

Végre a mult évben a bel miszszio társaság Dél-Németországban, spirai értekezletén napirendre tűzte ki a vasárnap vallási és társadalmi áldásai fontosságának tanulmányozását. Schmidt lelkipásztor Stuttgártban, egy igen kitünő, e tárgyról készített tudósításban, kimélet nélkül feltárta a materialismus e vérző sebét, a nyereség és élvezet-szomjat, mely korunkban a vasárnap oly gyászos megszenteltetését okozza. A bel miszszio nagy társaságai egyik Észak-, másik Dél-Németországban — azon társaságok, hol a világi elem tulnyomó — ezek azok, mondom, melyek legközelebb igen nagy tevékenységet fejtettek ki, hogy megtartassák az urnapi nyugalmat. Ezen ügy érdekében utazó prédikátoraik szolgálatát veszik alkalmazásba; ezen tárgygyal foglalkozó iratokat — értekezéseket — osztanak szét, és még több vallásos lapok állanak rendelkezésükre, főkép a „Vasárnapi Lap“, mely Stuttgártban jelenik meg, és egy maga 49,000 előfizetőt számlál.?)

?) Elöttem fekszik e lap XI-ik évfolyama f. é. 17-ik száma, czime „Stuttgarter Evangelisches Sonntagsblatt“, szerkesztője Held F. nyugalmazott lelkész, megjelen hetenként egyszer, egy iven, előfizetési ára évnegyedre csak 50 phennig (25 kr). Nyomatik 84,000 példányban! 1874-től hát emelkedett a szám jóval. Ez a szép haladás. — Egy ilyen hittápláló néplap s 80,000 tűzhelynél hatva, kiszámíthatlan hasznót tenne a valláserkölcsi tudat és élet emelésére minálunk is! B. F.

Több gyárosok kezdték belátni, hogy e ponton az ő saját érdekük öszhangzásban van munkásaik érdekével; azok jobban dolgoznak más napokon, ha vasárnap magokat kipihenték. Csak tekintse meg az ember, a többek közt, Metz ur gyártelepeit Fribourgban, Brisgauban, látni fogja, hogy ez öreg ugy él munkásai között, mint atya gyermekei között.

Bécsben a raktári segédek egyszerűen elhatározták, hogy vasárnap nem dolgoznak, és a főnökök kényszerültek engedni.

Im itt vannak a buzdító példák, folytatni a jótékony munkát, melylyel ez este foglalkozunk. Egyébiránt, nem vólna-e előnyösebb egybeköttetésbe tenni magunkat ama két nagy társasággal, hogy együtt munkáljunk bizonyos visszaélések helyrehozására, melyeket nem máskép, mint nemzetközi rendszabályok által lehet legyőzni, ilyen például: az áru-teher-vonatok vasárnapon betiltásának fontos kérdése? E pontra nézve, számot vetve a közszolgálatok követeléseivel, határozottan sürgetjük, hogy oly sok ezer szolgálatban levők erkölcsi és testi egészsége ne áldoztassék fel a nagy osztalékoknak. A feketék rabszolgaságával végeztünk: töröljük el már a fehérek rabságát is a keresztényen tartományokban!

Angolhon és az Egyesült-Államok népei jól tudják, miért tartják ők meg gondosan a vasárnap nyugalmát és megszentelését. „Én e tárgyra nézve ime így gondolkodom“ mondá nekem egykor egy angol munkás, „hétköznapokon korán kinyitom műhelyem ajtaját, mely felett e szavakat látom írva: Munkálkodj orczádnak verejtékével; midőn pedig vasárnap reggelenként nyitva látom előttem az elveszett paradicsom (templom) minden nagy ajtaját, bemegyek oda örvendezve egész családommal, hogy élvezzem az Istennel társalgást.“ Igen; a vasárnap minden dolgok előtt az Urnak napja, ajándék, mit Isten adott nekünk: nem helyes-e tehát, hogy azt annak szolgálatára szenteljük, aki azt nekünk adta?

Hanem az Isten napja egyszersmind az emberiség napja; mert az Isten akarata: az emberek boldogsága. A vasárnap az emberi szabadság napja, melyen az ember kibontakozva a szoros kötelékek közül, melyek őt hétköznap földi hivatásához kapcsolják, visszanyeri néhány órára elidegeníthetlen joga gyakorlását, hogy kedve szerint rendelkezék személyével és idejével. A vasárnap az emberi egyenlőség napja,

melyen a legszegényebb, legnyomorultabb, lerázza a munka porát, felölti legjobb ruháját, hogy ember legyen épen úgy, mint a leggazdagabb. Ez a család napja, azon nap, melyen a tisztviselő és bankár, a kézműves és kereskedő örvendnek, hogy férjek és apák lehetnek; ez a nap az, melyen a szülők és gyermekek kimennek, kikelnek sötét városi szállásaikból és mennek együtt tiszta léget szívni, a Teremtő nagy műveit csudálni. Bóldogok azok, akik az ily értelemben vett vasárnapot szeretik! Napjainkban, a társadalom leginkább kitagadott osztályai türelmetlenül vágyakoznak az emberi lényekhez méltó létezésre. Óh! helyezük abba keresztyéni dicsőségünket, hogy segítsük őket ezen törvényes nagyra vágyásban, szerevezve nekik vasárnapot, egy vasárnapot, mely biztosítsa nekik a testi nyugalmat és szolgál-tasson eszközket értelmi, erkölcsi és vallási művelődésök öreg-bitésére.

Akkor ő rajtok a felelősség, hogy miként alkalmazzák a vasárnapot; övék a kötelesség e napot úgy használni, hogy tanuljanak azon emberileg és keresztyénileg élni az egész héten és az élet minden helyzetében.

VI. Loyson Jácint genfi független katolikus pap⁸⁾ beszéde.

Mindjárt két éve, hogy Genfbe jöttem megtenni a munkát, melyhez önök rokonszenvvel akartak járulni, midőn meghivat-tam a vasárnap megszentelésére alakult társaság egy összejövé-sére. Nem lehettem ott, de levelet küdtem, hogy pártolom azt.

⁸⁾ Loyson Károly, szerzetesi nevén „Jácint (Hyacinth) atya“, híres karmelita barát s a párisi székesegyházban a „Miasszo-nyinak“ (Notre Dame) főtemplomban leghiresebb szónok a 60-as években, a katolikus egyház reformatiójának indítója francia része-ken. A római katolikus egyház ellen leghatározóbban 1870. július 30-án kibocsátott tiltakozványában lépett fel s a művelt világ figyel-mét Európaszerte magára fordította. „Tiltakozom — ugymond hatal-mas szózatában — a pápai csalatkozhatlanságnak — a mint az a ró-mai legujabb zsinat végzésében meghatározva van — állítólagos tan-czikke ellen. Mivel katolikus vagyok s akarok maradni: nem fogad-hatok el a hívők hitét megkötő oly tant. mely a régi egyház előtt ismeretlen volt, tehát gyökeres változást fog mind az egyház alkot-mányában, mind változhatlan hit szabályában idézni elő.“ A szerzetes

Szerencsés vagyok, hogy ma magam jövén, valóban birtokolom a pártoló czimet, mely attól fogva reám ruháztatott. Annál inkább érzett elégteliséggel jövök ide, mivel itt más pártolók társaságában találom magamat, kiknek jelenléte a katolikus re-

e bátor fellépésének nem maradt el következménye, a pápa őt az egyházból kirekesztette. Loyson tovább haladt újító útján. 45 éves korában, 1872. szeptemberben Londonban megnősült, elvevén Meriman özvegyét Butterfield Emiliát, ezért a róm. katolikus sajtó újra keményen megtámadta. Nősülése előtt nyílt levélben indokolta e határozatát, irván, a katolikus egyház visszaélései őt nem kötelezik, ő a nőtlenségi papi örök fogadalmat a leggonoszabb visszaélések között sorozza. Luther tiszta és kegyes házasságát helyesli . . . senki sem gátoland engem abban, hogy paptársaim részére is követeljem a házasság törvényes jogát, ezért példával megy elő . . . a pap is legyen ember és polgár, igazabban lesz pap így.“ —

Az elmozdított nő pap sokak meglepetésére megjelent Párisban a reformátusok templomában 1873. ujév első hetében tartatni szokott buzgalmi órákon, elragadó ékesszólással fejtegette a tömérdek hallgatóság előtt a keresztyén egyházak akkor lehető egyesülését, ha mindenik enged némely ponton. Átment Genfbe s 1873. márcz. 18-kán a Kálvin emlékére épült „Reformatzió Csarnokában 3000 ember előtt fejtegette a „szabadelvű katolikus egyház“ mivoltát. Új katolikus egyházat alapított, 1500 tag irta be magát, s 1873. okt. 12-én a szavazatok óriás többségével (1261-ből 1256-tal) a nép által a „nemzeti katolikus egyház“ papjává megválasztatott, 2 más paptársával. Ez által a genfi régi katolikus egyház két egyházra szakadt, római és nemzeti katolikusra. Jácziint pap az új egyház istenitisztele-
tlen bibliát olvas, a misét francia nyelven szolgáltatja. Mint ily minőségű kath pap volt ő jelen azon gyűlésen, melyről e füzetke szól s tartotta az itt közlött fenkölt beszédet.

De az az egyház, mely az ő lángszavára a régiből kivált, nagyobb részt kereskedőkből, hitetlen szabad gondolkodókból állt, másfelől a genfi államtanács, mely fizeti ott a nemzeti egyházak papjait, nagyon beavatkozott az egyház ügyeibe; több hitetlen tagok is kezdtek idegenedni Jácziintól, azért mert ő nekik „nagyon is vallásos“, 1874. aug. 4-én beadta tehát Jácziint lemondását a genfi államtanácshoz, indokul adván az uralkodó vallástalan szellemet, s 1874. december 6. egy független kath. egyházat alapított, mely se az államtól, se a hitetlenektől ne függjön. Jelenleg még a köré gyűlt őszinte gyülekezetnek, mely folyton növekedik, temploma nincs, hanem a genfi lutherán templomban — átengedtetvén ez használatra neki bizonyos időben — tartja vasárnap reggelenként 8 óraker a ker. katolikus istenitiszteleket. — Ő kimondá, hogy egyetlen sarkalatos hitczikket fel nem ad; kimondá (1874. márcz. 15-én) egy reggeli egyházi beszédében „oly egyházat nem fogadhat el, melyet hitetlenek

form munkája előhaladását bizonyítván, új terjedést ígér a vasárnap megszentelése művének; értem az én tisztelt tisztársaimat, a város személyesen jelen levő papjait, és a szomszéd, leveleik által jelen levő papokat.

Ezen pártolást mi nemcsak mint magán személyek tesszük, hanem mint pásztorok és azon elhatározással, hogy minden befolyásunkat felhasználjuk, hogy nyájunk kebelén megszerezük az önök körül csoportosulást, amit joggal megvárhatnak. Önök a vasárnap megtartását akarják; akarják mindenekelőtt mint vallási nagy kötelességet, de egyszersmind mint társadalmi nagy jótétet; és ha a polgári törvény beavatkozását kérik, ezt nem kényszerítési czélból teszik, hanem hogy védelmezzék a szabadságot. Egy ily téren találkozhatnak protestánsok és kat-

kormányoznak, hitetlenek az egyház élén annak sorsa felett nem dönthetnek, ez a hívők joga és dolga. "Mély keresztyén lelkülete, lángoló szava mindenkit elbűvöl, szeretik hallgatni; legközelebb is Lausanneban (1876. jan. 11.) 4 értekezést tartott a „keresztyénség alapigazságairól“ s bár egy-egy ülőhely ára a felolvasó helyiségben 1 és 2 forint volt, 700 hallgató jelent meg. Ő szegény s vallásos felolvasásai némelyikét belépti díj mellett tartja; igen sokszor azonban és többször szól nyílt termekben. Jácint nem mindennapi tünemény „ő csak kötelességét nézi és telyesíti, lesz-e sikere, vagy nem, a felett nem nyugtalankodik.“ Fényes, dicső és jövedelmező helyét kétszer hagyta el ker. és független akarván maradni. Most már 3 féle katolikus egyház van Genfben, u. m. római, nemzeti és független; az első a pápa, a másik az állam hatalma alatt nyög, a Jácint kis, de lassanként növekvő komoly gyülekezete pedig önkormányzati, független. — Érdekes tünemény, hogy 300 év előtt (1536) itt alakítá az ugyancsak Párisból menekült kath. pap s nagy francia reformátor Kálvin János az első önkormányzati ref. egyházat, s 300 év után ugyancsak Párisból menekült katolikus pap és szerzetes tesz kísérletet új reformációjára a római kath. Egyháznak. — A kísérletnek magában Franciaországban kellene történni, hol hívek milliói előtt nyithatna új ablakokat a hagyományok és századok alatti bővitmények vastag falán át. Folyó évben (1877) megpróbálta a hazájában hatást, Párisban, de a papuralom hatása alatt állt akkori kormány s elnöke Simon Gyula (a ki szabadelvű ugyan, de a vallástalanság határáig benyuló és így gyászos színezettel) a papi párttól való félelem miatt, a köztársaságban, nem engedélyezte „vallás“-ról tartani nyílt felolvasásokat, csak „erkölcsi“ dolgokról. E szorítások mellett is elment Jácint Párisba s a „Téli körcsarnokban“ 3 értekezést tartott, mindeniken 4000-re ment hallgatója. Első előadásának (május 15-én) czime volt „Az igazság iránti tisztelet az erkölcsiség alapja.“

B. F.

holikusok, és merem állítani minden igaz szellemelvűek, minden igaz emberbarátok, minden igaz szabadelvűk kötelesek itt egymással kezét fogni.

Protestánsok és katolikusok versenyezve buzgólkodnak a tudomány épségben tartásáért, és ami még fontosb, a vasárnap gyakorlásaért. Ha a szent napot kevésbé tartják meg, kevésbé tisztelik nagy számu katolikus tartományokban, ez nem az egyház hibája, hanem azon elvont szabadelvűségé, mely a kath. népeknek oly sok rosszat tett, és — ki kell mondanom — azon keresztyénellenes áramlaté, melyet a francia forradalom teremtett a maga kebelén. A francia forradalom megtámadta az Istenuralmat, hanem összetévesztette az igazit a hamissal, és egy csapással leakarta rombolni a pap-uralmat és Isten fensőségét. A vasárnap az Isten uralom napja, miként a templom annak helye. A tér és idő egy részének ezen különös megszentelése által az istenországa, a lélek mélyében elrejtett istenországa (az „istenországa ti bennetek van“) láthatóvá lesz külsőleg és birtokába veszi az emberi társaságot. A titokzatos nap minden visszatérésével a társadalmi élet megáll, mint egy tüneménye előtt az örökkéválóságnak. A harangok szava megzendül az elcsendesült városok felett, a munka helyt enged az imának, az ember — mint Isten — bemegy a maga nyugalmaiba és örömébe, és még a természet is a maga módja szerint örvendez.

„Örüljenek az egek és örvendezzen a föld“ — kiált fel a zsóltáríró — „zengjen a tenger és minden benne valók. Örüljön a mező minden benne valókkal, örüljenek az erdőknek minden fái az Urnak orczája előtt, mikor eljövend; mert eljött birni a földet.“ (Zsolt. XCVI.)

Ah! részemről nem bízom azokba, kik azt mondják, hogy hisznek Istenben, de az ő uralkodását nem akarják, akik engednek nem tudom miféle elvont létezését a valók világán tul; de nem engedik meg, hogy látható uralkodását gyakorolja a család és társaság felett. Ilyen Istenért — ezt értem — semmi szükség a vasárnap nagy ünnepére; hanem ez az Isten soha sem lesz a keresztyének Istene, sőt még a szellem-elvűeké sem.

Önöknek nem szükség előadnom, mi a vasárnap a keresztyénre nézve, a feltámadás napja, a Krisztus győzelme két ellenségünkön, a halálon és bünön; azon nap, melyen a teljesen megváltott emberiség kiáltja örömtől ittason: „Elynelettetett a

halál szinte a diadalomig. Hol vagyon halál a te diadalmad, hol van koporsó a te fulánkod?" (1. Kor. XV.). Megelégszem csak emlékeztetni arra, hogy mi ez, vagy legalább minek kellene lennie minden vallás és minden iskolák szellem-elvüire nézve: az ő hitvallásuk két nagy czikkeje — a világ teremtése és a jövő élet — megerősítése. Az ember munkálkodik hat nap alatt, folytatván a maga módja szerint a teremtő, hat titokzatos részre osztott művét; a hetedikben megnyugszik, hogy imádja Isten nyugalját az örökkévalóságban, hol ő vele egyesülnünk kellend. „Van tehát nyugalom az Isten népére nézve,“ mond a zsidókhaz küldött levél írója, „mert aki bemegy az Isten nyugalnába, megnyugszik munkáitól, miként Isten megnyugodott az övéitől.“

Im itt a kettős tanítás, melyre inkább mint minden másoknak, századunknak szüksége van. Ez a tudomány és ipar százada — ebben van nagysága —; hanem a természet törvényei alatt gyakran nem ismerte meg a teremtő Istent, és megszűnt a földi munkán túl, égi nyugalom után vágyakozni. „Megemlékezéssel a hetedik napról, hogy azt megszenteljed; mert hat napokon teremté Isten a mennyet és földet és mindazokat, amelyek azokban vannak, és megnyugovék a hetedik napon: azért megáldá az Ur a szombatot és megszentelé azt.“

Mondják talán nekem (nem itt, hanem másutt): Kétségkívül a szellem-elviség tanításai szükségesebbek, mint valaha, hanem miért kötnénk azokat egy, a protestánsokra nézve orthodox, a katolikusokra nézve papi pecséttel megpecsételt régi intézményhez, mely épen ezért kevésbé rokonszenves mindazok előtt, kiket az ujkori (modern) szellem áthatott? Nem tudnánk jobbat tenni, mint visszatérni a több mint 3000 évvel ezelőtt egy barbar csordának a Sinai lábánál adott törvényhozáshoz? És valóban Uraim! mi semmi jobbat nem tudunk tenni, legalább mind azt illetőleg, ami ezen törvényhozásban általános, állandó, emberies jelleggel bír. Ugyanakkor, midőn — bizonyos viszonyok között — Mózes csupán egy nép törvényhozója volt, más oldalról tekintve művét, az emberi nem törvényhozója volt. A heti nyugalom e rendbe tartozik: a keresztyénségnek, távol attól hogy eltörölje, kötelessége azt tökélyesíteni és kiterjeszteni az egész világra. Igen; a vasárnap zsidó eredetű s ez oly dicsősége, melyen osztozik a Tizparancsolattal, hol irva vagyon,

az igaz Isten eszméjével, melynek szentelve van. Az erkölcsi törvény, tárgyias és gyakorlati alakjában, ó szövetségi (zsidó) törvény: a személyes és élő Isten, történelmi fogalmában szintén. A tudomány tisztára derítette ezt Müller Miksa közege által; egyedül a nagy egyistent hívó néptörzsek azok, melyek az Ábrahám hite vagy véréből erednek, a zsidók, keresztyének, Musulmánok. Ezen kívül önök nem találnak mást, mint az emberi gondolat vagy képzelődés ábrándjait, Bráma mindenisteni-tését, vagy Boudha semmisítését, a két elv harcát, vagy az istenek szinte végetlen sokasítását. Hanem a természetben ható s egyszersmind felette levő Isten, az egyedüli, személyes és élő Isten, szóval az igaz Isten, ez az, akit a semita Ábrahám segítségül hívott az Eufrat partjain, az általános bálványozás közepette, — ő az, aki teljesebben kijelentvén magát Mózesnek a Horeb bokrában, azon fenséges meghatározást adta, melyet a mai kori gondolat alig érhet el, nem hogy meghaladhatna: „Én vagyok Az, aki vagyok, mondjad az Izrael fíjainak: Az aki engemet ti hozzátok küldött.“

Ah! Uraim, vigyázzunk! jelenleg a mi társadalmunkra nézve a legveszélyesebb kísértés állt be. A tudomány, a haladás, a művelődés nevében gyökeres átalakulásokra hijják fel, ígérnek neki hallatlan szerencsét. Igen! kétségkívül az emberiség előre halad és ha az Éden, multjában, az „ezerévi boldogság“ (millénium) — jövőjében van. Hanem miféle előhaladásról, miféle tudományról és miféle művelődésről akarnak beszélni? Hát a kell, hogy miután éltem első szakát az ultramontanizmus*) tulkapásainak ellentállásában töltöttem el, másik felét a liberalizmus***) tulkapásai legyőzésére használjam! Én két művelődést ismerek, az egyik, amely szellemében keresztyén, eredetében ó szövetségi akar maradni, és amely az új előhaladásokra szünet nélkül egészen vágyakozva, ezen nagy jövő megvalósítását a mult hagyományaihoz való értelmi hűségben keresi; a másik, a mely mindent meg akar változtatni csecsemőink bölcsőjétől halottaink eltemetéséig, — mely ösztönszerű vagy számító iszony-nyal van nem mondom a hagyomány, mert az ujitók többé ke-

*) Pápai uralom elve mindenütt: egyház, hit, állam, társadalomban. B. F.

**) A kijelentett vallást, Krisztust, Istent a pusztán emberi érznek alárendelő, tulhajtásaiban hitetlenségi elv. B. F.

vésbé mindég a mult tanítványai, hanem a bibliai és keresztyén hagyomány iránt. Történelmi, emberi és isteni eredetünkkel való ezen szakítás, — ezen, a réginél sok tekintetben alább álló pogánysághoz való visszatérés — ez az amit igen gyakran ujkori (modern) mivelődésnek neveznek — meghazudtolva e nevet, — ez az amit én — magam — a legnagyobb barbárságnak nevezek, ami minket fenyeget és amit minden áron el kell kerülni. „A napokban leszen, hogy megragadják tiz emberek minden nyelven való pogányok közül, megragadják a Zsidó köntösének prémit, mondván: elmegyünk veletek; mert hallottuk, hogy az Isten vagyon veletek.“ (Zakar. VIII. 23.)

Ezen Zsidó, Uraim, a miénk, az Ábrahám és Dávid fia, Izrael istenuralmának örököse, a pogány társadalom lerontója, az uj társadalom alapítója, a mi Urunk Jézus Krisztus!

Az Isten ügye nem választható el az emberek ügyétől, jelesen, nem a munkás és szenvedő tömegek ügyétől, akiket népek neveznek. Ime három százada, hogy az európai társadalomban egy hatalmas mozgalom fejlődött ki, — az alsóbb osztályok emelkedési mozgalma a nevelés, jóllét és társadalmi befolyás felé. A világ ezen szükséges és gondviselésszerű átalakulását gyakran demokrácia (népuralom) név alatt jelölik, — helytelen szó, midőn ezen értelemben alkalmazzák, és amely mindennap siralmas félreértéseknek és rémes veszélyeknek ad helyet. Akármilyen legyen is ezen név alatt, kik a népi érdekek igaz barátai? Azok, akik nem akarják őket a vallásos érdekektől elszakasztani. Megmondtam én ezt hat évvel ezelőtt egy nagy katolikus hallgatóság előtt; megengedik önök, hogy azt ez este ismétljem, mert meggyőződéseim semmitsem változtak: minden népi szabadság közt első és legszükségesebb a vasárnap szabadsága.*) A munka szabadsága nem elég a munkás osztályoknak, szükségök van még nyugalmi szabadságra, a családdal természetl, tudmánynyal és mindenek felett, oh! mindenek felett az Istennel való jóltevő és megszentelő érintkezés lehetőségére.

Nem tulzok állítván, hogy a nagy városok, például Páris, Lyon munkása valóságban kevésbé szabad, kevésbé szerencsés,

*) A munkás osztályok nevelése, a malini kongresszuson 1867. szept. 6-dikán Hyacinth atya, sarutlan kármelita által tartott beszéd.

mint volt a hajdani rabszolga, vagy a legközelebbi időben, a nagy köztársaságban, a Déli államok feketéje. Nem, nem elég azt mondani a népnek: te szabad vagy törvény szerint, te király vagy az általános szavazatjog szerint, te fejedelmi kezeidben tartod a vedreket, melyekből a világ sorsai hullanak! Szabad? hiszen annyira sem szabad, hogy férj, atya legyen. Fejedelem? hiszen nem az saját szük tüzhelyénél sem. Mit mondok, saját tüzhelye! hiszen ő nem bir a családi örömek és fájdalmak ezen megszentelt fészkeivel, és ha birna is, mire való vólna az neki, ha sem ő, sem neje nem lakhatnak abban, ha futnak abból minden reggel különböző irányban, utjokban bölcsődébe vetve csecsemőiket, hogy csak este térjenek vissza elfáradtan, elhasználtan, nem lévén többé erejük, csak egy szót vagy mosolyt intézni ez ujnemü árvákhoz! Nem; kell lenni egy napjoknak legalább, melyen a szülék karjaikon tarthassák kisdedeiket, melyen a munkás családnak legyen szabadsága szeretni! Az emberiség nevében: adjátok vissza vasárnapjokat!

Önök sürgetik az általános népnevelést, ezt helyesen teszik; de el ne téveszszék annak valódi feltételeit. „A szabad és szerencsés népeknél — mond egy mély figyelő — a tanítónak csak alárendelt szerepe van. A valódi nevelést adja a család, gyámolítatva a lelkész által.*) Mindenek felett a vasárnap az, melyen a templomban, a házi tüzhelynél, a családdal tett sétákon — nyerendi a gyermek azon erkölcsi, vallási és gyakorlati nevelést, melyet semmi ki nem pótol, nem a tanítás sem, és ami nélkül ellenben a tanítás gyászos ajándék lesz. Ami engemet illet, ha választani kellene, a városok gyermekénél, ki megizellete nem mondom a tudomány, hanem a vallástalan féltudás mérgezett csészéjét, — sokkal többre becsülöm a paraszt fiut, ki olvassa a maga evangyeliomát, tanulja kátéját s azontul nem tud nagy dolgot. Ez legalább elég arra, hogy jól munkálkodjék és jól szeressen, jól éljen és jól haljon meg!

Akarunk népünnepeket? A népünnepep kiválólaga a vasárnap, helye a templom, mely Isten háza, de a mely a nép háza is. A gazdagoknak palotáik vannak; ők megelégedhetnek egy

*) A társadalmi reform Franciaországban, Play ur, az „Európai munkások“ szerzője, az 1855. 1862 és 1867-diki általános kiállításoknál főbiztos.

szerény kápolnával. A népnek, — engedjék, hogy a magam nyelvén, a katolikusok nyelvén szóljak — a népnek templomok kellenek, hol az óltár körül egyesült minden művészet beolvastja varázsát egy felsőbb varázslatba: az építészet, zene és mindenekfelett az ékesszóllás. Igen, az ékesszóllás! bár darabosok néha a pap beszédei, de az általa hirdetett igazságok természeténél és az emberi lélekben bizonyosan megrezgetett idegeknél fogva, a pap erővel ékesszóló. A nép bemegy oda s érzi nagyságát. És a gyermekek, átlépve a küszöbön, mint királyok fogadtatnak az orgonák nagy hangja által; hallják a fenséges és ellágyító énekléseket, az örökkévalóság beszédeit, melyek az időbe alá hullanak, az égi honnak titkait, félig látva a száműzetésben. Hit, remény és szeretettől lelkesülten mennek a tüzhelytől az óltárhoz, az óltártól a tüzhelyhez; a mint mennek Isten felé anyjok csókjával, visszatérnek anyjok felé Isten áldásával!

Ime mégis ez a nap az, melyet a nép barátai elakarnak ragadni a néptől! Hamis barátok, kik csak testének hiszték, kik nem láttok benne mást, mint anyagi szükségüket: a tereh hordó barom munkáját és élvezetét! Udvarlói a demokráciának, ezerszer vétkesebbek mint a királyok udvarlói, ti, kik hizelegtek a népnek és megvetitek azt, higgyetek az ő lelkének, és ezt kezdjétek úgy, hogy higgyetek a magatok lelkének.

Néhány éve, egy katolikus püspök egy vasut ünnepélyes megnyitásánál elnökölvén, ujjával székes temploma égbefutó tornya-hegyére mutatott. Imhol az első parancsolat, ugymond, in így szerették a hívő korok Istent mindenek felett. Aztán fordulva a föld felé és megáldván ama másik vasvonalat, mely fut a földön, hogy összekösse az embereket a világ egyik végétől a másikig — így folytatta: És ime ez a másik parancsolat, hasonló az elsőhöz: szeressed felebarátodat, mint temagadat. Teljesítsétek ez ma a munka századaiban!

A püspöknek igaza volt, Uraim; ne válaszszuk el azt, amit Isten összekötött, a munka és ima törvényét, a heti munkát és a vasárnap nyugalmát!

Ezen megható beszédek után az értekezlet De Laharpe hittanár által mondott imával berekesztetett.

(Vége.)

DE BALLAGI GÉZA.

Pártolók névsora.

Debreczenben: 1) Révész Bálint református szuperintendens 10 példány; 2) Könyves Tóth Mihály ref. lelkész 10 péld. 3) Némethy Lajos ref. lelk. 10 p. 4) Tóth Sámuel hittanár 10 p. 5) Balogh Ferenc hittanár 10 p. 6) Dr. Márk Ferencz rendk. vallástanár 10 p. 7) Özv. Dede Mihályné (Sz.-Anna-utca 2373 sz.) 10 p. 8) Papp Péter ref. tanító 10 p. 9) Orosz István ref. kollégiomi senior, gyűjtő 14 p. 10) Sörös Vilmos 3-ad éves hitész (theologus) gyűjtő 11 p. 11) Erős Lajos 1. éves hitész, gyűjtő 15 péld. — Kis-Marjában: 12) Könyves János ref. lelkész 20 példány. 13) Kiss Elek szolgabíró 10 p. 14) Huszár Mihály rektor 10 p. 15) Kunyhósi Gusztáv postamester 10 péld. 16) Farkas János leánytanító 10 p. 17) Nagy Sándor orgonista 10 példány.

(Betürendben). Ágya, u. p. Kis-Jenő: 18) Nagy Sándor ref. lelkész 5 példány. — Acsa (Pestmegye): 19) Melczér Gyula evangélikus lelkész 10 p. — Alberti, u. p. Alberti-Irsa: 20) Kiss Endre ev. lelkész 10 p. — Bihar-Püspöki: 21) Pap Károly ref. esperes 10 p. — Bakonyszeg, u. p. Berettyó-Ujfalu: 22) Bakos József ref. lelk. 46 példány. — Bereg-Böszörmény: 23) Marjai Péter IV. éves hitész és iskolarektor, gyűjtő 16 péld. — Bihar-Nagy-Bajom: 24) László János ref. lelk. 10 p. — Csökköly: 25) Mezei Pál ref. esperes 20 p. — Csetfalva, u. p. Tisza-Ujlak: 26) Kölcsey Zsigmond ref. lelk. 5 p. — Déva-Ványa: 27) Szabó Gábor ref. lelk. 20 p. — Darány (Somogy m.) 28) Máté Lajos ref. lelk. 10 péld. — Ér-Körtvélyes, u. p. Ér-Mihályfalva: 29) Nagy Gáspár ref. l. 10 p. — Furta: 30) Ember Károly ref. lelk. 10 p. 31) Csapó Dezső birtokos és postamester 10 p. — Fóth (Pest m.): 32) Endreffy János ev. l. 10 p. — Gyűrő, u. p. Mártonvásár: 33) Vasadi Balogh Lajos r. l. 50 p. — Görgeteg, u. p. Csokonya (Somogy m.): 34) Kovács József r. l. 10 p. — Holdmező-Vásárhely: 35) Miklovicz Bálint r. l. 10 p. — Hajdu-Böszörmény: 36) Oláh Sándor iskolarektor, 10 p. — Ipoly-Pászthó, u. p. Vámos-Mikola: 37) Kovács Sebestyén József ref. esperes 10 p. — Kajdacs, u. p. tolnamegyei Nagy-Dorog: 38) Csuthy Zsigmond r. l. 10 p. Karczag: 39) Madarász Imre r. l. 10 p. 40) Hajnal Elek r. l. 10 p. — Monor (Pest m.): 41) Balla Lajos r. l. 30 p. — Madaras: 42) Tóth Imre r. l. 10 p. — Mikola: 43) Szilágyi József r. l. 10 p. — Méhtelek, u. p. Sima (Szatmár m.): 44) Barkász Albert ref. lelkész 5 p. — Máté Szalka: 45) Pap Arthur r. l. 10 p. — Nagy-Rákos, u. p. Őri-Szent-Péter: 46) Horváth János ref. esperes, 10 p. — Nagy-Várad: 47) Szikszai József r. l. 10 p. — Nagy-Szalonta: 48)

Szél Kálmán r. l. 10 p. — Nagy-Berény, u. p. Ságvár: 49) Dömény József r. l. 10 p. — Nagy-Bánya: 50) Gulyás Lajos r. l. 10 p. — Ó-Morovicza (Bács): 51) Herczeg Ferencz r. l. 10 p. — Ottomány: 52) Lökös János r. l. gyűjtő 20 p. — Paks: 53) Munkácsi Sándor r. l. 10 p. — Pelsőcz (Gömör): 54) Szentpéteri Sámuel r. l. 10 p. — Pocsaj, u. p. Kis-Marja: 55) Dávidházy János ref. l. gyűjtő, 10 p. — Rosnyó: 56) Czékus István, evangélikus superintendens, 20 p. — Seregélyes (Fejér m.): 57) Koncz Imre ref. főesperes 10 p. — Sarkad: 58) Osváth Imre ref. esperes 10 p. — Szent-Lőrincz Pest mellett: 59) Várad Szóts Farkas ref. lelkészjelölt 10 p. — Szent-János, u. p. Bors: 60) Szemes László r. l. 10 p. — Szalárd: 61) Kiss Bénéámin r. l. 10 p. — Szent-Lőrincz, u. p. tolnamegyei Nagy-Dorog: 62) Sántha Károly evang. lelk. 10 p. — Szoboszló: 63) Zsigmond Sándor r. l. 10 p. 64) Soltész László r. l. 10 p. — Székely-Udvarhely (Erdély): 65) Szakács Mózes ref. főtanodai tanár 10 p. — Tápió-Szent-Márton: 66) Láng Adolf ev. l. 20 p. — Tengőd, u. p. Felső-Iregh: 67) Munkácsy Dániel r. l. 10 p. — Turkeve: 68) Horváth János egyházi főgondnok 10 p. 69) Harsányi Sándor r. l. az egyház és iskola részére 40 p. — Tisza-Szóllős, u. p. Tisza-Füred: 70) Szabó Ferencz ref. l. 5 péld. — Utólag érkeztek: Nagy-Harsány, u. p. Ugra (Bihar m.): 71) Csomor János r. l. 10 p. — Udvari, (Bihar m.): 72) Baróthy József ref. lelk. 10 p. — Szatmár: 73) Berky István ref. lelk. 30 p. — Békés-Csaba: 74) Petrovics Soma ev. lelkész és tanár 10 példány. — 75) Heves nagy kunsági ref. lelkészegylet 4-ik köre rendel 20 példányt u. m. Tisza-Nagy-Rév (u. p. Czibakháza), — Tisza-Inoka, — Tisza-Sas (u. p. Cséfa), — és Tisza-Kürt (u. p. Tisza-Inoka) ref. lelkészi hivatalaihoz czimzendő öt-öt példány. — Debreczen: 76) Özv. Géressy Lászlóné 10 p. — Kis-Marja: 77) Huszár Mihály rektor, gyűjtő 14 p. — Csege: 78) Pethő Bálint r. l. 10 p. — Póltár (Losoncz mellett): 79) Alexi János ev. l. 10 p. — Okány: 80) Makay László r. l. 11 p. — Somogy Nagy Bajom: 81) Csire István r. l. 10 p.

[Nyomatott 1200 példányban].

Debreczeni egyházi könyvsorozat.

(Balogh Ferencz által részint szerzett, részint közvetítésével eszközölt kiadványok.)

I. Protestáns olvasmányok:

(I-ső füzet.) **A protestantismus és catholicismus** a nemzetek szabadságához és jólétéhez való viszonyában, írta Laveley Emil, lüthichi egyetemi tanár, magyarra fordítá francziából, (mely nyelven 30,000-nél több példány kelt el) Dercezyi M. Sándor; kiadta s Gladstone levele hozzáadásával bővíté Balogh Ferencz. Debreczen, Telegdi K.

**

Lajos könyvtáros bizománya, 1877. Sr. 36 l. Ára 30 kr. — Lásd e világhírű s minden művelt nyelvre fordított röpirat ismertetését az „Evangyéliomi Prot. Lap.“ 1876. évi 11. 12. 13. számaiban.

(II-ik füzet.) **Tájékozó pontok a theologia terén**, a magyar protestáns modernizmus és haladó orthodoxia szembeállítás, írta Balogh Ferencz. Lenyomat az „Ev. prot. Lap.“ februári két számából. Debreczen. ifj. Csáthy Károly könyvtáros bizománya, 1877. Sr. 27 l. Ára 25 kr.

(III-ik füzet.) **A skót szabad egyház ismertetése**, — egyház tanulmány — írta Csiky Lajos ref. lelkészjelölt Sr. 55 l. Debreczen, Telegdy K. Lajos bizománya, 1877. Ára 35 kr. A mű ajánlva van Dr. Moody Stuartnak.

(IV-ik füzet.) **Némely korszerű kérdések** szellőztetése a magyar református egyház kebelében, írta Menyhárt János hittanár. (Lenyomat az „Ev. Prot. Lap“ márcziusi számaiból.) Debreczen, ifj. Csáthy Károly könyvtáros bizománya. 1877. 47 l. Sr. színes borítékba fűzve 30 kr.

Jelentés. Az „Evangy. Prot. Lap“ szerkesztőjénél kiadásra vár: Kálvin János, az ujkori szabadság egyik alapítója, Merle d'Aubignétől, francziából Balogh Ferencz.

II. Vasárnapi olvasmányok.

(I. füzet.) **A vasárnap és a munkás osztályok.** Francziából fordította Könyves János ref. lelkész. Kiadták a vasárnapügy néhány magyar barátai. Debreczen, az „Evangy. Prot. Lap“ szerkesztőségénél, 1877. Sr. 33 l. Ára 12 kr.

III. Vallástudományi tankönyvek.

Keresztény Egyháztörténelem. Főleg Gieseler nyomán írta Balogh Ferencz, kiadja ifj. Csáthy Károly könyvtáros Debreczenben. I-ső füzet Nagy Konstantinig (1872. Sr. 112 l.) II-ik füzet Hidebrandig (1874. Sr. 113—248 l.) — III-dik füzet Lutherig. (1877. Sr. 155 l. a középkor. Két első füzet ára 80—80 kr, a 3-diké 1 frt.

A magyar protestáns egyháztörténelem részletei a reformációtól jelenig, írta Balogh Ferencz, szerző sajátja, Debreczen (1872. Sr. 183 l.) ára 1 frt 20 kr. Benne van: a magyar biblia története a biblia kiadások korrendi táblázatával.

Hitnézetek története főleg Hagenbach nyomán írta Balogh Ferencz; Debreczen, 1877. I. rész: a 7 első század dogmák története. Kézirat gyanánt nyomtatott 5 iv, csak magán uton szerezhető. Ára 60 kr.

Jegyzet. Régebben jelentek meg:

Mélius Péter hatása. Tanári székfoglaló beszéd, tartotta Balogh Ferencz. 1866. nov. 6. — Debreczen, 1866. a tanári székfoglaló „Beszédék“ füzetének 25—46 lapjain. Ára 30 kr.

Emlék költemény Mélius Péter halála 3 századik évfordulati napján. Írta Balogh Ferencz. (Lenyomat a M. Pr. e. s isk. Figyelmezőből).

Debreczen, 1877. Nyom. a város könyvnyomdájában. Jn.

